

Innvandrerkvinnens rettsstilling

FORORD

Denne brosjyren er utgitt av Juridisk rådgiving for kvinner (JURK).

JURK drives av kvinnelige jusstudenter, som gir gratis rettshjelp til kvinner i hele Norge. JURK har en innvandrerkvinnegruppe som arbeider spesielt med utlendingsrett og internasjonal privatrett.

Brosjyren er laget for å gi en kort oversikt over innvandrerkvinnens rettsstilling i Norge. Den inneholder ikke detaljerte beskrivelser av de rettsområdene som behandles. I første del behandles reglene for utlendingers adgang til opphold i Norge, og i andre del redegjøres det for generelle rettsregler som gjelder i Norge.

Det påpekes at reglene som behandles i brosjyren også gjelder for menn.

JURK vil takke våre veiledere professor Kristian Andenæs og professor Helge J Thue ved Universitetet i Oslo, samt førstekonsulent i UDI Ann-Karin Kr. Høimyr. Vi vil også takke Flyktninge- og innvandreretaten i Oslo kommune og Barne- og familiedepartementet som har bidratt med økonomisk støtte til utarbeidelse av brosjyren.

Oslo, september 1999

Ansvarlig for utarbeidelsen av brosjyren er JURK ved Janicke Lygren, Hilde Thorstad, Eli Kristin Bøe, Hege Langeland, Elisabeth Mo, Kari Gimmingsrud og Cecilie S.W. Berg.

Brosjyren er revidert høsten 2001, på bakgrunn av endringer i lovverket. Vi tar forbehold om kommende endringer på utlendingsrettens område.

JURK vil takke advokat Trond Olsen Næss for faglig gjennomgang av brosjyren. Vi vil også takke Flyktninge – og innvandreretaten i Oslo for økonomisk støtte til revidering og oversetting av brosjyren.

Brosjyren er oversatt til engelsk.

Ansvarlig for revideringen var Farah Ali og Astrid Teigaas.

Brosjyren er revidert våren 2004 grunnet endringer i lovverket.

INNHOLDSFORTEGNELSE

DEL 1 UTLENDINGSRETT

Kapittel I Besøksvisum

Kapittel II Opphold i Norge

1. Opphold på grunnlag av asyl
2. Humanitært grunnlag
3. Familiегjenforening
4. Arbeid
5. Studier

Kapittel III Krav om underhold og bolig

Kapittel IV Bosettingstillatelse

Kapittel V Statsborgerskap

Kapittel VI Bortvisning og utvisning

Kapittel VII EØS-reglene

Kapittel VIII Saksbehandlingsregler

DEL 2 RETTSSTILLINGEN I NORGE

Kapittel I Norskopplæring og introduksjonsprogram

Kapittel II Arbeid/utdanning

Kapittel III Helsevesen, trygd og sosialstønad

Kapittel IV Familierett

Kapittel V Arverett

[Kapittel VI Stemmerett og valg](#)

[Kapittel VII Fri rettshjelp](#)

[Hvor innvandrerkvinner kan få hjelp](#)

[Ordliste](#)

[Andre brosjyrer utarbeidet av JURK](#)

DEL 1 UTLENDINGSRETT

Kapittel I Besøksvisum

Visumplikt

Et visum er en tillatelse til å reise inn i Norge og Schengen-området og å oppholde seg i Schengen i en begrenset periode på inntil 90 dager. Et visum til Norge gir rett til å reise til alle Schengen-landene. Visum kan gis for turistbesøk, familiebesøk, forretningsreise, studiebesøk eller for annet formål.

Schengen borgere behøver verken pass eller visum for å reise inn i Norge. I tillegg har Norge inngått visumfrihetsavtaler med en rekke land. Du kan kontakte Utlendingsdirektoratet for nærmere informasjon om dette.

Hvordan søke om besøksvisum

Visumsøknad fremmes for norsk utenriksstasjon og i særlige tilfeller annet lands utenriksstasjon. Som hovedregel skal søknaden innleveres ved personlig fremmøte. Søknaden må fylles nøye ut med egenhendig underskrift, og det må vedlegges fotografi av søkeren. Visum gis ved anmerkning i passet eller i annet gyldig reisedokument.

Vilkår

For å få innvilget besøksvisum, må visse vilkår være oppfylt:

- Du må kunne vise frem gyldig pass eller annen godkjent legitimasjon som er godkjent som reisedokument. Reisedokumentet må i tillegg være gyldig i minst 3 måneder ut over det tidsrommet besøksvisumet gjelder for.
- Du må ha returadgang til hjemlandet ditt, eller annet land du har tillatelse til opphold i, når besøksvisumet går ut.
- Du må videre dekke utgifter til å reise til og fra Norge og til opphold i Norge. Den eller de du

skal besøke kan eventuelt stille garanti for at kost, losji og reise blir dekket.

Varighet og innhold

Besøksvisum kan gis for et tidsrom for inntil 3 måneder, og vanligvis får du visum bare for én innreise. Ved særlige behov kan det fastsettes et bestemt eller ubestemt antall innreiser innenfor et tidsrom på 12 måneder. Dette gjelder spesielt for forretningsreiser og lignende. I løpet av en periode på 6 måneder, må du ikke ha vært i landet mer enn 3 måneder totalt. Dersom du skal ha opphold i Norge utover disse 3 månedene må du ha gyldig oppholdstillatelse.

Et besøksvisum gir deg adgang til innreise og opphold i landet i den angitte tidsperioden. Det fastsettes en dato for siste innreisedag til Norge.

Dersom du har fått innvilget visum for et kortere tidsrom enn 3 måneder, kan du søke politiet om å få forlenget visumet slik at visumets varighet totalt blir på 3 måneder. I praksis må det foreligge en spesiell grunn for å få forlenget visumet.

Visum gir ikke adgang til å ta arbeid eller drive ervervsvirksomhet i Norge.

Nødvisum

Dersom du er visumpliktig og melder deg for passkontrollen uten gyldig visum, kan det gis nødvisum når sterke hensyn taler for det. Vilklårene for besøksvisum må da være oppfylt. I tillegg kreves det at du selv ikke kan klandres for at du mangler visum. Det kan dessuten gis nødvisum uten at vilklårene for besøksvisum er oppfylt dersom særlige rimelighetsgrunner taler for det.

Særlig om asyl

Når en utlending søker om asyl ved innreise, skal Utlendingsdirektoratet behandle og avgjøre saken. Dette innebærer at en asylsøker ikke skal bortvises på grunn av manglende visum.

Grunnlag for å nekte visum

Utlendingsdirektoratet avslår søknad om visum i følgende tilfeller:

- Det foreligger bortvisnings- eller utvisningsgrunn.
- Det foreligger utenriks- eller sikkerhetspolitiske hensyn.
- Det foreligger innvandringspolitiske hensyn.

Dersom myndighetene har grunn til å tro at det reelle formålet med besøket er å ta arbeid eller opphold ut over 3 måneder, kan de avslå søknaden om visum. Det er derfor svært viktig å vise sin tilknytning til

hjemlandet, for eksempel arbeid, studier og familie og om mulig bør tilknytningen til hjemlandet dokumenteres ved attester, bekreftelse fra skole/arbeidssted og hjemreisebillett.

Kapittel II Opphold i Norge

Innvandringen til Norge er begrenset og regulert. Dette betyr at alle utlendinger som skal oppholde seg i Norge i mer enn tre måneder må ha oppholdstillatelse. Oppholdstillatelse kan gis dersom det foreligger særskilt grunnlag for det. Slikt særskilt grunnlag kan være:

- asyl
- humanitære grunner
- familiegjenforening
- arbeid
- studier

Nordiske borgere trenger ikke oppholdstillatelse for å oppholde seg i Norge. For borgere av EØS-land gjelder det særlige regler, se Kapittel VII.

1. Opphold på grunnlag av asyl

Å få asyl betyr å få et fristed. Det innebærer at personen får opphold i Norge på grunn av forfølgelse i hjemlandet.

Hvordan søke om asyl

Du må søke om asyl i Norge eller ved norsk grense. Det kan ikke søkes om asyl fra hjemlandet eller et annet land.

Søknaden settes frem for politiet. Politiet registrerer dine personalia og gjennomgår bagasje og eventuelle dokumenter du har med deg. De tar også foto og fingeravtrykk. Du har rett til gratis bistand fra en advokat. Utlendingsdirektoratet intervjuer deg om årsaken til at du flyktet. Det brukes tolk under intervjuet. Det er Utlendingsdirektoratet som avgjør om du skal få asyl i Norge.

Vilkår

Asylsøkeren må anses som flyktning. Du regnes som flyktning dersom du har en begrunnet frykt for forfølgelse i ditt hjemland på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet i

en spesiell sosial gruppe.

Dersom du anses som flyktning, har du som hovedregel krav på å få innvilget asyl.

Det stilles ikke krav om at underhold og bolig må være sikret.

Grunner som kan gi adgang til å nekte asyl

Utlendingsdirektoratet kan avslå søknaden om asyl selv om du har begrunnet frykt for forfølgelse. Det gjelder i følgende tilfeller:

- Asylsøkeren har fått innvilget asyl eller opphold i et annet land.
- Asylsøkeren regnes som en fare for rikets sikkerhet.
- Asylsøkeren er domfelt for en særlig alvorlig forbrytelse og er derfor å anse som en fare for samfunnet.

I praksis er det svært få asylsøkere som får innvilget asyl. Flere får imidlertid opphold på humanitært grunnlag, se nedenfor under punkt 2.

Varighet

Arbeids- og oppholdstillatelse på grunnlag av asyl gis for ett år om gangen. Den fornyes hvis grunnlaget for asyl fremdeles er tilstede.

Virkninger av innvilget asyl

- Du får status som flyktning.
- Du får arbeidstillatelse. De under 18 år får bare oppholdstillatelse.
- Asyl kan danne grunnlag for bosettingstillatelse, se kapittel IV.

2. Opphold på humanitært grunnlag

Hvis myndighetene avslår en søknad om asyl, har de plikt til å undersøke om det kan gis oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. Dette innvilges oftere enn asyl.

Hvordan søke om oppholdstillatelse på humanitært grunnlag

Person som ikke får innvilget asyl men som står i en nærliggende fare for å miste livet eller bli utsatt for umenneskelig behandling skal gis arbeids eller oppholdstillatelse. Dette gjelder når personen er i en flyktningliknende situasjon og derfor har et vern mot utsendelse.

Når utlending har fått avslag på søknad om asyl skal vedtaksmyndigheten av eget tiltak vurdere om personen kan få opphold på humanitært grunnlag.

Hvis det ikke foreligger vern mot utsendelse har ikke søkeren noe ubetinget krav på oppholdstillatelse på humanitært grunnlag selv om det foreligger sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til Norge. Avgjørelsen beror på en skjønnsmessig vurdering.

Som hovedregel må underhold og bolig være sikret for å få oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. Det gjelder ikke dersom det gis tillatelse på grunn av begrunnet frykt for forfølgelse. Se nærmere om underholdskravet i kapittel III.

Vilkår

For å få oppholdstillatelse på humanitært grunnlag kreves det at det foreligger sterke menneskelige hensyn. Slike hensyn kan være at du har en begrunnet frykt for forfølgelse, men ikke regnes som flyktning. Dette kan være situasjonen hvis det anses for å være farlig eller skadelig for deg å reise tilbake til hjemlandet ditt. Sterke menneskelige hensyn kan også foreligge hvis søkeren har alvorlige fysiske eller psykiske helseproblemer.

Enslige mindreårige asylsøkere kan bare sendes tilbake dersom de har omsorgspersoner i hjemlandet. Klarer man ikke å oppspore slike omsorgspersoner, vil mindreårige asylsøkere få oppholdstillatelse i Norge.

Arbeids- eller oppholdstillatelse kan også gis dersom du har en særlig tilknytning til Norge. Slik særlig tilknytning kan være at du tidligere har bodd i Norge, eller at du har slektninger her som du ikke får innvilget familiegjenforening med. (Det skal mye til for å få tillatelsen etter denne regelen.) Se om familiegjenforening nedenfor under punkt 3.

Hvis søkeren har barn når hun kommer til Norge, skal det også tas hensyn til dem ved vurderingen av om det skal gis opphold på humanitært grunnlag. Barnas helsetilstand og skolesituasjon kan være av betydning.

Varighet

Oppholdstillatelsen gis for ett år om gangen. Den kan fornyes dersom vilkårene fortsatt er oppfylt.

Virksomheter av oppholdstillatelse på humanitært grunnlag

- Du får arbeidstillatelse. De under 18 år får bare oppholdstillatelse.
- Tillatelsen kan danne grunnlag for bosettingstillatelse, se kapittel IV.

3. Familiegjenforening

Familiegjenforening betyr at en person kan få opphold i Norge fordi et eller flere familiemedlemmer allerede bor i landet.

Hvordan søke om familiegjenforening

Som hovedregel må det søkes om familiegjenforening ved den norske ambassaden eller konsulatet i hjemlandet. Ektefelle til en norsk eller nordisk statsborger, eller til en utenlandsk statsborger med bosettingstillatelse, kan søke i Norge.

7 dagers visum for ektefeller

Enkelte utlendinger trenger ikke å ha første gangs arbeids- og oppholdstillatelse før innreise. De kan fremme søknad fra Norge.

Utlending som ønsker familiegjenforening med ektefelle kan gis 7 dagers visum. Dette gjelder når ektefellen er norsk borger, eller ektefellen har bosettingstillatelse og partene har vært gift i minst tre år.

Det er et vilkår at ektefellene skal bo sammen. Besøksvisum kan innvilges uavhengig av om søkeren samtidig innleverer søknad om familiegjenforening eller allerede har innlevert en søknad.

Besøksvisum skal ikke gis hvis det erfaringsmessig er behov for verifisering av dokumenter i forbindelse med behandling av søknad om arbeids- eller oppholdstillatelse, eller hvis den det søkes familiegjenforening med har bosettingstillatelse og har oppholdt seg utenfor Norge mer enn to år.

Søkeren må gi de opplysninger som er nødvendig for å sannsynliggjøre at han omfattes av personkrets som kan gis besøksvisum og dokumentere dette. Det er en forutsetning at det ikke er tvil om at vilkårene for å få utstedt besøksvisum er oppfylt, og at behandlingen av søknaden ut fra utenriksstasjonens vurdering ikke er mer ressurskrevende enn vanlig for søknader om visum. Visum kan innvilges for inntil en uke. Søkeren plikter å melde seg for politiet innen en uke etter innreise. Innvilgelse av visum innebærer ikke at søknad om familiegjenforening vil bli innvilget.

Vilkår

Krav til personen det søkes om familiegjenforening med (herboende)

Følgende personer i Norge kan det søkes familiegjenforening med:

- Norsk eller nordisk statsborger bosatt i riket.
- Utenlandsk statsborger med bosettingstillatelse
- Utenlandsk statsborger med arbeids- eller oppholdstillatelse som kan danne grunnlag for bosettingstillatelse
- Utenlandsk statsborger som har arbeids- eller oppholdstillatelse som er tidsbegrenset og som ikke danner grunnlag for bosettingstillatelse.
- Utenlandsk statsborger som har oppholdstillatelse for å ta utdanning i Norge.

Krav til personen som skal søke om familiegjenforening

Som hovedregel er det nære familiemedlemmer av personen som bor i Norge som kan få oppholdstillatelse på grunnlag av familiegjenforening. Følgende personer regnes som nære familiemedlemmer:

- Ektefelle over 18 år. Dersom personen i Norge har flere ektefeller, er det kun den som vedkommende giftet seg med først som kan søke om familiegjenforening. Likestilt med ektefelle er registrert partner av samme kjønn. Det stilles krav om at ektefellene/partnerne skal bo sammen.
- Samboer over 18 år. Partene må ha bodd sammen i et fast og etablert samboerforhold i minst to år, og formålet med familiegjenforeningen må være at de skal fortsette samlivet. Det er en forutsetning at ingen av dem er gift.
- Ugifte barn under 18 år. Dersom kun én av foreldrene bor i Norge, kreves det at vedkommende har del i foreldreansvaret og at hensynet til barnets beste tilsier at det får opphold her. Når foreldreansvaret er delt, kreves det som regel samtykke fra den andre av foreldrene. Barn over 12 år skal få si sin mening om hvorvidt de vil bo hos den av foreldrene som bor i Norge.
- Foreldre til barn under 18 år uten ektefelle eller samboer som har fått asyl i Norge eller er overføringsflyktning, når foreldre er gift eller samboere. Søsken under 18, uten ektefelle eller samboer, som bor sammen med foreldrene i hjemlandet kan få oppholdstillatelse i Norge sammen med foreldrene. Det er et vilkår at søkerne skal bo sammen med barnet i Norge.
- Enslig mor eller far til barn under 18 år uten ektefelle eller samboer som har fått asyl i Norge eller er overføringsflyktning, og søsken under 18 år, uten ektefelle eller samboer, som bor sammen med vedkommende mor eller far. Den av foreldrene som hadde forelderansvar og som barnet bodde fast sammen med i hjemlandet har fortrinnsrett til opphold i Norge. Det stilles krav om at foreldre og søsken skal bo sammen med barnet i Norge.
- Mor eller far til norsk barn under 18 år uten ektefelle eller samboer som søkeren har forelderansvar for og som bor fast sammen med søkeren. Det er et vilkår at søkeren ikke har ektefelle eller samboer på tidspunktet for innreise i Norge.

- Mor eller far til barn under 18 år som har opphold i Norge sammen med den andre av foreldrene som har foreldreansvar og barnet fast boende hos seg. Formålet med familiegjengenforeningen må være å oppfylle samværsrett med barnet. Det er et vilkår at søkeren har oppholdt seg i Norge med tillatelse det siste året, dokumenterer samværsretten av et visst omfang og oppfyller denne retten.

I visse tilfeller kan også fjernere familiemedlemmer få familiegjengenforening i Norge på grunn av særlig tilknytning til landet. Dette gir ikke automatisk rett til familiegjengenforening. Følgende personer regnes for å ha særlig tilknytning til riket:

- Søker som skal inngå ekteskap med herboende etter innreise. Det stilles krav om at begge parter er over 18 år, og det må dokumenteres at det ikke foreligger hindringer for å inngå ekteskap.
- Samboer over 18 år når partene akter å fortsette samlivet og de har eller venter barn sammen. Det samme gjelder samboer hvor partene har bodd sammen i et fast og etablert samboerforhold i minst to år og det foreligger varige hindringer for å oppfylle vilkåret at ingen av partene er gift.
- Mor eller far over 60 år uten ektefelle, samboer eller noen av sine nærmeste familiemedlemmer i hjemlandet. Det samme gjelder i særlige tilfeller begge foreldrene. Det er et vilkår at sønn eller datter i Norge må antas å ha et særlig ansvar for søkeren.

Foreldre kan også få anledning til å besøke familien i Norge i inntil ni måneder under forutsetning av at de returnerer til hjemlandet underhold og bolig er sikret under oppholdet.

- Forsørget barn over 18 år uten ektefelle eller samboer, når barnet er eller blir igjen i hjemlandet uten foreldre eller søsken som er over 18 år eller gift. Det samme gjelder forsørget barn over 18 år uten ektefelle eller samboer når det godtgjøres at barnet av medisinske grunner er helt avhengig av personlig omsorg fra herboende foreldre.
- Fosterbarn under 18 år uten ektefelle eller samboer som er et etablert medlem av familien. Det må dokumenteres at foreldreansvaret er overdratt på lovlig måte. Norsk barnevernsmyndighet må godkjenne fosterhjemmet.
- Helsøsken under 18 år uten mor, far eller annen omsorgsperson i hjemlandet eller oppholdslandet og uten mor eller far i et annet land. Det er et vilkår at helsøsken i Norge er egnet som omsorgsperson.

Når sterke menneskelige hensyn taler for det, kan det også i andre tilfeller gis oppholdstillatelse på grunnlag av familiegjengenforening.

Krav til underhold og bolig

Personer som søker om familiegjengenforening må som hovedregel være sikret underhold og bolig. For de

nærmeste familiemedlemmer stilles det ikke krav om at de må være sikret bolig, og det kan på visse vilkår gjøres unntak fra kravet om underhold. Se mer om dette i kapittel III.

Varighet

Første gangs oppholdstillatelse gis som oftest for ett år om gangen og kan fornyes hvis vilkårene fortsatt er oppfylt.

Virknings av oppholdstillatelse på grunnlag av familiegjenforening

- Du får arbeidstillatelse. Det gis bare oppholdstillatelse til barn under 18 år
- .
- Tillatelsen kan som hovedregel danne grunnlag for bosettingstillatelse.

Oppholdstillatelse for kvinner etter samlivsbrudd

Dersom kvinnen som følge av samlivsbrudd vil få urimelige vanskeligheter i hjemlandet på grunn av de sosiale og kulturelle forhold der kan hun få oppholdstillatelse.

Det er ikke tilstrekkelig at kvinnen vil møte vanskeligheter i hjemlandet. Vanskelighetene må fremstå som så tyngende at det vil være urimelig å kreve at kvinnen returnerer til hjemlandet.

Om det skal gis tillatelse avgjøres etter en skjønnsmessig vurdering, hvor både generelle og individuelle forhold kan komme i betraktning.

Dersom kvinnen og/eller eventuelle barn har blitt mishandlet i samlivsforholdet skal kvinnen og eventuelle barn få oppholdstillatelse.

Mishandlingen kan være av fysisk art, for eksempel bruk av vold eller av psykisk art som for eksempel trusler om bruk av vold.

Det stilles ikke strenge krav til sannsynliggjøring av mishandlingen. Som hovedregel er det ikke noe krav om at kvinnen skal dokumentere at mishandlingen har funnet sted. Dersom det oppstår tvil kan det være en fordel å ha noe dokumentasjon som for eksempel dokumentasjon på at kvinnen har blitt behandlet av lege eller psykolog. Kvinnen må regne med å bli innkalt til intervju hos politiet for å fortelle om sine opplevelser under samlivet. Hun velger selv om hun i tillegg vil anmelde ektefelle/samboer.

4. Arbeidstillatelse

Utenlandske statsborgere må ha arbeidstillatelse for å arbeide eller drive egen virksomhet i Norge.

Nordiske statsborgere er unntatt fra kravet om arbeidstillatelse. For EØS-borgere gjelder egne regler, se kapittel VII.

Hvordan søke om arbeidstillatelse

Første gangs arbeidstillatelse må som hovedregel være gitt før innreise til Norge. Søknaden fremmes gjennom norsk utenriksstasjon i det land søkeren er borger av, eller gjennom norsk utenriksstasjon i det land der søkeren har hatt arbeids- eller oppholdstillatelse de siste seks månedene.

Vilkår

- Du må ha et konkret arbeidstilbud.
- Du må være fagutdannet eller ha spesielle kvalifikasjoner som det er særlig behov for.
- Det må ikke være tilsvarende arbeidskraft tilgjengelig i Norge eller i EØS området.
- Du må være sikret bolig og underhold, se kapittel III.

Varighet

Arbeidstillatelse gis i alminnelighet for ett år om gangen. Tillatelsen kan gis for kortere eller lengre tid dersom arbeidet er tidsbegrenset.

Arbeidstillatelse uten begrensninger kan danne grunnlag for bosettingstillatelse, se kapittel IV.

Det kan også gis kortvarig arbeidstillatelse, for eksempel til sesongarbeider, au-pair eller lignende. Slik tillatelse vil ikke danne grunnlag for bosettingstillatelse. Underhold og bolig må her være sikret, se kapittel III.

5. Opphold på grunnlag av studier

Utenlandske statsborgere som skal studere i Norge trenger oppholdstillatelse. Denne tillatelsen må som hovedregel være gitt før innreise. I utgangspunktet gis det kun tillatelse til studier på høyere nivå. Det vil si studier på høyskole eller universitetet. Studier i videregående skole gis det kun tillatelse til dersom det er en del av et utviklingsprogram.

Vilkår

- Du må ha fått heltids studieplass ved godkjent utdanningsinstitusjon.
- Bolig og underhold må være sikret, se kapittel III.
- Du må fremlegge en plan for studiet.
- Du må returnere til hjemlandet etter endt utdanning.

Varighet

Oppholdstillatelse for utdanning gis for ett år av gangen. Ved fornyelse må du i tillegg til å oppfylle de ovennevnte vilkår, dokumentere tilfredsstillende fremdrift i utdanningen.

Virkninger av oppholdstillatelse på grunnlag av studier

- Du har mulighet til å søke om tillatelse til å arbeide deltid. Det må foreligge et konkret tilbud om arbeid. Arbeidets omfang må ikke overstige halv stilling, maksimalt 20 timer per uke.
- Familiemedlemmer til studenter kan på visse vilkår få oppholdstillatelse. Det er en forutsetning at familiemedlemmet returnerer til hjemlandet når studenten er ferdig med sin utdanning.
- Opphold på grunnlag av studier danner ikke grunnlag for bosettingstillatelse.

Kapittel III Krav om underhold og bolig

For opphold i Norge stilles det som hovedregel krav om at søkeren er sikret underhold og bolig.

Underhold

Underholdskravet innebærer at du må ha nok penger til å dekke dine utgifter under oppholdet i Norge.

Som underhold kan regnes:

- Egen arbeidsinntekt. Dette kan være lønnet heltidsarbeid eller tilsagn om fast arbeid. Ved deltidsarbeid eller drift av egen virksomhet, vil det foretas en konkret vurdering av om underholdskravet er oppfylt.
- Egen formue.
- Kombinasjon av egen inntekt og formue.
- Pensjon eller andre trygdeytelser av en viss størrelse og varighet.

- Studielån eller stipend.

Utlendingsdirektoratet gir nærmere retningslinjer om hva som anses som tilstrekkelig underhold. Det foretas en konkret vurdering for hvert enkelt tilfelle.

Det godtas i noen tilfeller at en annen person garanterer for tilstrekkelig underhold av søkeren.

Kommer søkeren til Norge på familiegjenforening, vil en kombinasjon av søkerens og herboendes midler kunne regnes som tilstrekkelig underhold. Et viktig unntak er dersom en er gift og herboende ektefelle er under 23 år. Da vil ikke søkerens midler bli regnet med. Herboende må altså kunne forsørge sin ektefelle. Det kan i visse tilfeller gjøres unntak fra dette kravet.

Sosialstønad regnes ikke som underhold.

Alle inntektskilder må dokumenteres. Slik dokumentasjon kan være kontoutskrift, arbeidsavtale og/eller lønnsoppgave for de tre siste månedene.

Der underhold er sikret ved egen formue eller garanti fra en annen person, kan det kreves at et beløp overføres til norsk bank og sperres for en bestemt tid.

Unntak fra underholdskravene

I visse tilfeller stilles det ikke krav om sikret underhold. Dette kan blant annet være:

- Ved søknad om familiegjenforening med nære familiemedlemmer.
- Dersom sterke menneskelige hensyn taler for det.

Bolig

Du må være sikret bolig for den tid søknaden gjelder.

Bolig kan være hus, leilighet, hybel eller lignende. Boligen må tilfredsstillende helsemyndighetenes krav.

Du må kunne dokumentere at bolig er sikret for eksempel ved å fremlegge leie- eller kjøpekontrakt. Skal du leie bolig, bør leieforholdet være av en viss varighet.

Kapittel IV Bosettingstillatelse

En arbeids- eller oppholdstillatelse gis som hovedregel for ett år av gangen, og må derfor fornyes hvert år. Etter tre år med en oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse uten begrensninger, kan du søke om bosettingstillatelse. En bosettingstillatelse gir rett til opphold i landet uten tidsbegrensning, og er et selvstendig oppholdsgrunnlag.

For å få bosettingstillatelse må du søke om det. Søknad kan rettes til Utlendingsdirektoratet gjennom politiet. Grunnet lang saksbehandlingstid, anbefales det at søknad sendes ca. to måneder før du fyller vilkårene. I utgangspunktet har bare den som har fremmet søknad i rett tid rett til bosettingstillatelse. Det vil si innen en måned før tidligere tillatelse utløper. Søknaden fremmes på fastsattskjema, og innleveres til politiet i det distrikt der du har ditt faste opphold. Vedtak treffes som utgangspunkt av Utlendingsdirektoratet.

Vilkår for bosettingstillatelse

- Du må i de siste tre årene ha hatt en oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse som etter loven kan gi grunnlag for bosettingstillatelse. Oppholdstillatelse som er gitt som kollektiv beskyttelse i en massefluktsituasjon, danner ikke grunnlag for bosettingstillatelse. Det samme gjelder for utenlandske studenter og au-pair som har fått opphold i Norge.
- Du må ha hatt sammenhengende opphold i landet de siste tre årene. Dette betyr at du ikke kan ha oppholdt deg i utlandet i mer enn syv måneder til sammen i løpet av de siste tre årene. Det er viktig å søke om fornyet oppholdstillatelse i tide, innen en måned før tillatelsen går ut. Dersom oppholdstillatelsen utløper og det går en tid før du får fornyet den, kan det føre til avslag på søknad om bosettingstillatelse senere.
- Vilråene for den gitte oppholdstillatelse må fremdeles være oppfylt. Bytte av oppholdsgrunnlag vil i utgangspunktet innebære at det tar lengre tid å opparbeide seg en bosettingstillatelse. Dette vil for eksempel gjelde for en utlending som først får oppholdstillatelse på grunnlag av familiegjenforening med sin ektefelle og separerer seg fra ektefellen etter to år. Dersom utlendingen får oppholdstillatelse på annet grunnlag etter separasjonen, kan vedkommende først få bosettingstillatelse etter tre år med denne oppholdstillatelsen.

Dersom du har fått opphold på grunnlag av familiegjenforening med din ektefelle, og dere blir separert eller flytter fra hverandre før du har fått bosettingstillatelse, har du ikke lenger rett til oppholdstillatelse i Norge. Dette fordi oppholdsgrunnlaget faller bort når du ikke lenger bor sammen med din ektefelle. Se kapittel II for andre mulige oppholdsgrunnlag etter skilsmisse.

Dersom du har hatt opphold på grunnlag av familiegjenforening med din ektefelle i tre år og dere har bodd sammen hele denne tiden, kan du etter søknad få bosettingstillatelse. Når du har fått innvilget bosettingstillatelse har det ingen konsekvenser for ditt videre opphold i Norge at du separerer deg fra din ektefelle.

Bosettingstillatelse når hovedvilkårene ikke er oppfylt

Dersom du i minst ett år har hatt oppholdstillatelse som kan danne grunnlag for bosettingstillatelse, kan bosettingstillatelse gis dersom du har hatt langvarig opphold i Norge tidligere. Bestemmelsen kan være aktuell for studenter med langvarig opphold i landet.

Det samme gjelder der du har hatt ett års oppholdstillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse og det foreligger sterke rimelighetsgrunner. Bosettingstillatelse kan for eksempel gis til et barn, når resten av barnets familie har bosettingstillatelse.

Barn kan få bosettingstillatelse uten forutgående botid når det er født i Norge av foreldre som oppholder seg her. Søknad om tillatelse må fremsettes senest ett år etter fødselen. Det er et vilkår at foreldrene på dette tidspunkt har søkt om og selv oppfyller vilkårene for bosettingstillatelse.

Det gjelder andre regler for innvilgelse av bosettingstillatelse til utenlandsk statsborger som har oppholdstillatelse med grunnlag i kollektiv beskyttelse i en massefluktsituasjon.

Søker som er siktet for straffbare forhold

Dersom du blir siktet for et straffbart forhold som kvalifiserer til utvisning, vil søknaden først bli vurdert når skyldspørsmålet er endelig avgjort.

Dersom du blir dømt for straffbare forhold som medføre utvisning, og du likevel ikke blir utvist, kreves det mer enn tre års sammenhengende opphold i Norge før bosettingstillatelse *skal* gis.

Rettigheter som følge av bosettingstillatelse

- Tillatelsen gir rett til opphold i Norge og til å ta arbeid uten tidsbegrensning.
- Tillatelsen gir adgang til å drive selvstendig ervervsvirksomhet i Norge.
- Tillatelsen gir et utvidet vern mot utvisning.
- Tillatelsen gir adgang til gjentatte innreiser til Norge.

Dersom ektefelle, samboer eller barn ønsker å få opphold i Norge på grunnlag av familiegjenforening med utlending med bosettingstillatelse, stilles det ikke krav om at bolig og underhold er sikret. Dette gjelder kun dersom ekteskapet eller samboerforholdet har vart i minst 3 år.

Som student må en utlending ha bosettingstillatelse for å bli norsk statsborger.

Bortfall av bosettingstillatelse

Bosettingstillatelse faller bort når en utlending har vært bosatt eller har oppholdt seg utenfor Norge i mer enn to år sammenhengende. Dette gjelder selv om utenlandsoppholdet avbrytes av kortere opphold i Norge. Bosettelsen eller oppholdet utenfor riket anses også å være sammenhengende dersom utlendingen har hatt flere opphold i utlandet som til sammen har en varighet på mer enn to år.

En utlending kan i visse tilfeller etter søknad få adgang til å være borte fra landet for lengre tid, uten at tillatelsen faller bort.

Bosettingstillatelse faller bort når vedtak om utvisning er endelig.

Kapittel V Statsborgerskap

Som norsk statsborger har du flere rettigheter og plikter i Norge enn hva som er tilfellet når du har oppholdstillatelse. Hovedregelen i norsk rett er at du får statsborgerskap etter dine foreldre, og ikke på bakgrunn av hvor du bor eller er født.

Etter norsk rett kan du som hovedregel bare ha ett statsborgerskap.

Dette innebærer at du må løses fra ditt opprinnelige statsborgerskap for å få norsk statsborgerskap. Du kan likevel få norsk statsborgerskap dersom det er vanskelig å bli løst fra ditt opprinnelige.

Betydningen av norsk statsborgerskap

- Du får norsk pass som et bevis på at du er norsk statsborger.
- Norge har inngått visumfrihetsavtaler med en rekke land. Dette innebærer at du som norsk statsborger kan reise til disse landene uten visum.
- Du har stemmerett ved Stortingsvalg.
- Noen stillinger i politiet og rettsvesenet er forbeholdt norske statsborgere.
- Du har krav på beskyttelse fra norske myndigheter.
- En norsk statsborger kan aldri utvises fra Norge.
- Menn over 18 år må avtjene verneplikt (militærtjeneste). Etter søknad kan en bli fritatt for verneplikt. Det må oppgis en spesiell grunn.

Erverv av norsk statsborgerskap

Du kan få innvilget norsk statsborgerskap på flere måter.

Statsborgerskap på bakgrunn av fødsel

- Dersom mor er norsk statsborger, får barnet norsk statsborgerskap ved fødselen.
- Dersom barnets far er norsk statsborger og er gift med barnets mor, vil barnet få norsk statsborgerskap.
- Dersom foreldrene ikke er gift, og barnets far er norsk, kan barnet få norsk statsborgerskap dersom foreldrene gifter seg før barnet er 18 år. Hvis de ikke gifter seg, kan de søke om norsk statsborgerskap for barnet hos Utlendingsdirektoratet. Det er et vilkår at far påtar seg farskapet eller at dette er fastsatt ved dom og at far var norsk statsborger da barnet ble født.

Statsborgerskap ved søknad til Utlendingsdirektoratet

Alle som har bosettingstillatelse, oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse som kan danne grunnlag for bosettingstillatelse, kan søke om norsk statsborgerskap til Utlendingsdirektoratet.

Følgende vilkår må være oppfylt:

1. Du må være over 18 år.

Unntak:

- Barn som tas med i foreldrenes søknad om norsk statsborgerskap.
- Barn av foreldre som har fått norsk statsborgerskap.

2. Du må ha bodd i Norge sammenhengende de siste 7 årene. Flere lange utenlandsopphold vil føre til at du må ha lengre botid i Norge.

Unntak:

- Hvis du er gift med en norsk statsborger, reduseres kravet til botid i Norge. Tiden du har bodd i Norge og samtidig har vært gift med en norsk statsborger teller dobbelt. Tiden du har bodd i Norge og tiden dere har vært gift må til sammen være 8 år. To av årene må du ha bodd i Norge. Hvis du for eksempel har vært gift i 4 år og bodd i Norge hele denne tiden, kan du få norsk statsborgerskap etter disse 4 årene.
- Hvis du har vært norsk statsborger tidligere, kan du få ditt norske statsborgerskap tilbake etter å ha bodd 1 år i Norge.
- Nordiske borgere kan få norsk statsborgerskap etter 2 års botid i Norge.

- For barn under 12 år er det ikke krav om botid i Norge. Dette gjelder barn av foreldre som har norsk statsborgerskap og barn som tas med i foreldrenes søknad om norsk statsborgerskap. For barn mellom 12 og 18 år gjelder det spesielle regler om krav til botid.

3. Du må ikke ha begått straffbare handlinger.

Hvis du har begått straffbare handlinger, vil du ikke få innvilget norsk statsborgerskap før det har gått et visst antall år siden den straffbare handlingen ble begått.

4. Du må ikke ha vesentlig bidragsgjeld.

Hvis du har stor bidragsgjeld til barn eller tidligere ektefelle, kan det medføre at du ikke får norsk statsborgerskap før det er etablert en nedbetalingsplan og gjelden er vesentlig nedbetalt.

Statsborgerskap ved melding til fylkesmannen

- Dersom du har bodd i Norge sammenlagt i mer enn 5 år før du fylte 16 år, og har bodd her fast fra du var 16 år til 21 år, kan du sende melding til fylkesmannen om at du ønsker norsk statsborgerskap. Meldingen må sendes etter at du har fylt 21 år, men før du fyller 23 år.
- Du kan sende melding til fylkesmannen for å få norsk statsborgerskap hvis du er mellom 18 og 21 år og sammenlagt har bodd i Norge mer enn 10 år. Du må ha bodd i Norge i 5 år sammenhengende når du sender melding. Det er et vilkår at du løses fra ditt opprinnelige statsborgerskap.
- Dersom du fikk norsk statsborgerskap ved fødselen og har bodd i Norge til du var 18 år, men senere har tapt det norske statsborgerskapet, kan du få det tilbake etter å ha bodd her de to siste årene før melding sendes. Det er et vilkår at du mister ditt andre statsborgerskap.
- Dersom du er nordisk borger fra fødselen, kan du få norsk statsborgerskap ved melding til fylkesmannen. Du må være over 18 år og ikke ha vært straffedømt. Du må ha bodd i Norge de siste 7 årene.

Statsborgerskap ved søknad til fylkesmannen

Barn under 12 år som er adoptert fra utlandet og bosatt i Norge, kan etter søknad til fylkesmannen få norsk statsborgerskap. Minst en av foreldrene må være norsk statsborger.

Adopsjonsbevillingen må være gitt eller godkjent av norske myndigheter. I andre tilfeller må søknad sendes til Utlendingsdirektoratet.

Tap av norsk statsborgerskap

- Du mister ditt norske statsborgerskap dersom du får statsborgerskap i et annet land etter søknad eller eget samtykke.
- Dersom du er norsk statsborger og er født i utlandet, mister du ditt norske statsborgerskap når du fyller 22 år. Vilkåret er at du aldri har bodd i Norge før den tid eller har hatt opphold her som tilsier at du har tilknytning til Norge. Du kan søke Utlendingsdirektoratet om å få beholde statsborgerskapet før du fyller 22 år.
- Du kan søke om å bli løst fra ditt norske statsborgerskap. Du må da kunne bevise at du er statsborger i et annet land eller vil bli det. Den som er fast bosatt utenfor riket har rett til å få søknaden innvilget.

Kapittel VI Bortvisning og utvisning

En utlending som kommer til Norge kan bli bortvist ved ankomst til norsk grense. Utlendingen kan i særlige tilfeller bli bortvist eller utvist fra landet etter innreisen. Det er politiet og Utlendingsdirektoratet som treffer avgjørelser i disse sakene.

Bortvisning

Norske myndigheter kan bortvise en utlending:

- som ikke viser gyldig pass eller annet godkjent reisedokument eller visum når dette er nødvendig.
- som er utvist fra riket eller fra annet nordisk land med innreiseforbud som ennå gjelder, og utlending som ikke har fått adgang til riket etter søknad,
- som mangler slik tillatelse som er nødvendig eller ikke kan sannsynliggjøre det oppgitte formålet med oppholdet,
- som ikke kan sannsynliggjøre å ha eller være sikret tilstrekkelige midler til opphold i riket og til hjemreise,
- som er straffet som nevnt i utlendingsloven § 29 første ledd bokstav b eller c, eller når andre omstendigheter gir særlig grunn til å frykte at utlendingen her i riket eller i annet nordisk land vil begå straffbar handling som kan føre til fengselsstraff i mer enn tre måneder.
- I samsvar med reglene i den nordiske passkontrolloverenskomsten artikkel 6, når det er sannsynlig at utlendingen vil reise inn i et annet nordisk land og trolig vil bli bortvist der fordi pass eller visum som er gyldig for innreise i landet mangler, eller det for øvrig foreligger bortvisningsgrunn i vedkommende land,

- som ifølge kompetent helsepersonell åpenbart lider av alvorlige psykiske forstyrrelser,
- som ikke har dekket utgifter som er blitt påført det offentlige i forbindelse med at utlendingen tidligere er ført ut av riket,
- som er innmeldt i Schengen informasjonssystem (SIS) med henblikk på ikke å tillate innreise,
- når det er nødvendig av hensyn til Norges eller annet Schengen-lands nasjonale sikkerhet, offentlig orden eller internasjonale forpliktelser.

Bortvisning ved innreise

En utlending kan bortvises ved ankomst til norsk grense. Politiet kan også treffe vedtak om å bortvise utlendingen innen syv dager etter innreise.

Dersom en utlending påberoper seg å være flyktning eller gir opplysninger som tyder på det, kan vedkommende ikke bortvises ved ankomst til norsk grense. Da skal saken forelegges Utlendingsdirektoratet for behandling og avgjørelse. Hvis vedkommende ikke får innvilget oppholdstillatelse, kan utlendingen bortvises senere.

Bortvisning etter innreise

En utlending kan også bortvises etter at syvdagersfristen har gått ut, men ikke dersom utlendingen har oppholds- eller bosettingstillatelse. En utlending som ikke hadde til hensikt å bli i Norge ved innreisen, kan imidlertid bortvises senere dersom formålet blir endret. Dette kan være tilfelle der utlendingen søker arbeid uten å ha arbeidstillatelse.

Vedtak om bortvisning skal iverksettes uten unødig opphold det vil si så snart det er mulig.

Utvising

Utlending som ikke har bosettingstillatelse i Norge kan utvises:

- dersom utlendingen grovt eller gjentatte ganger har overtrådt en eller flere bestemmelser i utlendingsloven. Det samme gjelder der en utlending ikke forlater landet når det er fattet vedtak om dette.
- dersom utlendingen for mindre enn 5 år siden i utlandet har sonet eller er ilagt straff for et forhold som etter norsk lov kan føre til fengselsstraff i mer enn 3 måneder. Det samme gjelder der utlendingen i Norge er ilagt straff eller sikring for et tilsvarende forhold eller flere ganger i løpet av de siste 3 år er ilagt fengselsstraff.

- dersom hensynet til rikets sikkerhet gjør det nødvendig.
- når utlending har overtrådt straffeloven §§ 147a eller 147b, eller har gitt trygt tilholdssted til noen som utlendingen kjenner til at har begått en slik forbrytelse.
- når en administrativ myndighet i et land som deltar i Schengensamarbeidet har truffet endelig avgjørelse om bortvisning eller utvisning av utlendingen på grunn av manglende overholdelse av landets bestemmelser om utlendingers innreise eller opphold.

Utvisning på bakgrunn av straffbare forhold besluttes ikke dersom dette vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen eller de nærmeste familiemedlemmene. Ved vurderingen legges det vekt på forholdets alvor og utlendingens tilknytning til Norge.

Utlending som har arbeids- eller oppholdstillatelse i Norge eller som er nordisk borger og har hatt bosted i landet i mer enn 3 måneder, kan bare utvises dersom det straffbare forholdet kan føre til fengselsstraff på mer enn 1 år.

Virkning og varighet

Utvisning er til hinder for senere innreise i Norge. Innreiseforbudet kan gjøres varig eller tidsbegrenset, men ikke for kortere tidsrom enn 2 år. Den som er utvist kan etter søknad på ny få adgang til Norge.

Bortvisning og utvisning av utlending med bosettingstillatelse

Utlending som er født i Norge og som senere uavbrutt har hatt fast bosted i landet, kan ikke bortvises eller utvises.)

Utlending som oppfyller kravene til å få bosettingstillatelse kan bare bortvises eller utvises når:

- hensynet til rikets sikkerhet gjør det nødvendig
- utlendingen har sonet eller er ilagt straff for forhold som etter norsk lov kan føre til fengselsstraff i 3 år eller mer. Det samme gjelder for straff ved narkotikaforbrytelser som har skjedd for mindre enn 5 år siden i utlandet, eller for mindre enn ett år siden i Norge.

Utvisning besluttes ikke dersom det vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen eller de nærmeste familiemedlemmene. Ved vurderingen legges det vekt på forholdets alvor og utlendingens tilknytning til Norge.

Kapittel VII EØS-reglene

Det er særskilte regler i utlendingsloven for EØS-borgere.

EØS-borgere trenger ikke visum for innreise til Norge. De kan oppholde seg og ta arbeid i landet i inntil 3 måneder.

Dersom EØS-borgere skal oppholde seg i Norge i lengre tid enn 3 måneder, må de søke om arbeidstillatelse. Arbeidssøkende kan imidlertid oppholde seg i Norge i 6 måneder uten arbeidstillatelse.

Dersom de har arbeid eller studieplass, og underhold er sikret, har de rett til oppholdstillatelse.

Oppholdstillatelse gis som hovedregel for 5 år av gangen. Dersom arbeidsforholdet er av kortere varighet, gis det oppholdstillatelse for tilsvarende periode. For studenter gis kun oppholdstillatelse for 1 år av gangen.

Oppholdstillatelse gir rett til opphold og til å ta arbeid eller drive ervervsvirksomhet i hele landet, med mindre det er fastsatt begrensninger i tillatelsen.

Oppholdstillatelse for EØS-borgere danner ikke grunnlag for senere bosettingstillatelse.

Familiemedlemmer til EØS-borgere har også rett til oppholdstillatelse. Dette gjelder selv om familiemedlemmene ikke er borgere av EØS-land.

Kapittel VIII Saksbehandlingsregler

Politiet, Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda treffer avgjørelser og vedtak i utlendingssaker.

Disse myndighetene har opplysnings- og veiledningsplikt overfor personer som henvender seg til dem.

Den som er part i en sak har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, dersom ikke annet fremgår av norske rettsregler.

Myndighetene plikter å sørge for at en sak er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes i saken.

Rett til å uttale seg

Du har rett til å uttale deg i en sak som angår deg før det treffes vedtak dersom du ikke ved søknad eller på annen måte har uttalt deg tidligere. Myndighetene plikter i disse tilfeller å sende ut forhåndsvarsel før vedtak treffes. Varselet skal inneholde opplysninger om at du gis anledning til å uttale deg innen en nærmere frist.

Dersom det fremkommer nye opplysninger i saken, som du har rett til å gjøre deg kjent med, skal disse

forelegges deg til uttalelse. Dette gjelder med mindre spesielle hensyn taler mot det.

I asylsaker og andre saker der lignende beskyttelsesregler kommer til anvendelse, samt bortvisnings- og utvisningssaker, har utlendingen krav på å få fremlegge sine synspunkter på et språk vedkommende behersker. Dette skal skje så snart som mulig, og før vedtak treffes i saken.

Retts til bistand

I sak om bortvisning, utvisning, asyl og tilbakekall av gitt tillatelse har utlendingen rett til advokatbistand. Utlendingen har også rett til å kontakte representanter for sitt hjemland, FNs høykommissær for flyktninger og en norsk flyktningorganisasjon. Politiet plikter å opplyse utlendingen om disse rettighetene.

Utlending har allikevel ikke rett til fritt rettsråd uten behovsprøving i utvisningssaker hvor utlendingen har sonet straff for mer enn tre måneder eller er ilagt straff for mer enn tre måneder eller gjentatte ganger er blitt ilagt fengselstraff. Utlending som omfattes av EØS-avtalen og blir utvist fordi han anses å være en trussel mot grunnleggende samfunnshensyn har heller ikke krav på fritt rettsråd.

Utlending som har søkt asyl, men som har fått opphold på humanitært grunnlag og vil klage på dette har heller ikke rett på fritt rettsråd. Den som vil klage på at han eller hun har fått opphold på humanitært grunnlag i stedet for asyl, har ikke krav på fritt rettsråd.

Det skal videre gis advokatbistand når det er aktuelt å fengsle en utlending i medhold av utlendingsloven. I visse tilfelle kan utgifter i forbindelse med en retts sak kreves erstattet av utlendingen dersom vedkommende har økonomisk evne til å dekke utgiftene selv.

Dersom utlendingen fyller vilkårene i norsk lov for å få fri rettshjelp, vil vedkommende få gratis advokatbistand også i andre saker. Se nærmere om dette i del 2, kapittel VII.

Klageadgang

Vedtak truffet av politiet eller norsk utenriksstasjon kan påklages til Utlendingsdirektoratet. Vedtak truffet av Utlendingsdirektoratet kan påklages til Utlendingsnemnda.

Et vedtak skal som hovedregel begrunnes. For øvrig skal vedtaket inneholde opplysninger om klageadgang, klagefrist, klageinstans, den nærmere fremgangsmåten ved klage og retten til innsyn i sakens dokumenter.

DEL 2 RETTSSTILLINGEN I NORGE

Kapittel I Norskopplæring og introduksjonsprogram

Norskopplæring

Nyankomne voksne innvandrere har fra og med 1. september 2005 rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Kommunene er pålagt en plikt til å gi slik opplæring.

Voksne innvandrere med en oppholdstillatelse som gir grunnlag for bosettingstillatelse, har rett og/ eller plikt til 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Opplæringen skal inkludere 50 timer samfunnskunnskap gitt på et språk deltakerne forstår, og opplæringen skal gjennomføres i løpet av de første tre årene i Norge. Gjennomført 300 timer opplæring eller dokumentasjon på at vedkommende har tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk innføres samtidig som nytt vilkår for å få bosettingstillatelse og statsborgerskap i Norge.

Kommunene får plikt til å gi opplæring opp til totalt 300 timer for dem som trenger det. Opplæring utover 300 timer er ikke en rett for den enkelte. Kommunene kan kreve at vedkommende gjennomfører tester for å fastslå om det er behov for opplæring ut over 300 timer. Kommunens plikt til å tilby opplæring gjelder i fem år. Den enkeltes plikt til deltakelse gjelder til 300 timer opplæring er fullført eller til vedkommende har fylt 55 år.

For prester eller forstandere i registrert trossamfunn skal det utvikles egne opplæringsmoduler til bruk i samfunnskunnskapsundervisning av religiøse ledere som har flyttet til Norge fra utlandet.

Overgangsordning

Den nye ordningen vil gjelde innvandrere som får oppholds- og arbeidstillatelse som gir grunnlag for bosettingstillatelse etter 1. september 2005. De som har fått oppholdstillatelse før denne datoen, vil få norskopplæring etter tidligere ordning i inntil fem år fra 1. september 2005.

Introduksjonsprogram

Introduksjonsloven trådte i kraft 1. september 2003 som en frivillig ordning for kommunene. Fra 1. september 2004 er loven obligatorisk for alle kommuner som bosetter flyktninger. Loven gjelder kun personer som er bosatt etter 1. september 2003.

Kommunale introduksjonsprogram tar sikte på å gi grunnleggende ferdigheter i norsk og grunnleggende innsikt i norsk samfunnsliv, og forbrede for deltakelse i yrkeslivet eller ordinær utdanning. Programmet skal være helårlig og på full tid, og kan som hovedregel vare inntil to år. Programmet skal i størst mulig grad følge regler i arbeidslivet når det gjelder forhold som omfang, permisjon og ferier.

For den tid en person deltar i introduksjonsprogrammet, har vedkommende krav på introduksjonsstønad. For deltakelse i program er stønaden på årsbasis lik to ganger folketrygdens grunnbeløp (per juni 2005 kr 121398). Deltaker under 25 år mottar 2/3 stønad.

Innvandrerkvinner har utover det ovenstående i utgangspunktet de samme rettigheter og plikter som norske kvinner. Vi vil i det følgende redegjøre for noen av de viktigste rettighetene og pliktene.

Kapittel II Arbeid og utdanning

Arbeid

Arbeidstakeres rettigheter er regulert i tariffavtaler og ved lov. Her finner du bestemmelser om lønn, ferie, arbeidstid, miljøet på arbeidsplassen og oppsigelse.

Du har rett til å få en skriftlig arbeidsavtale med din arbeidsgiver. Arbeidsavtalen regulerer ditt konkrete arbeidsforhold. For å sikre dine rettigheter som arbeidstaker, kan du organisere deg i en fagforening.

Når det gjelder de øvrige regler i arbeidslivet, viser vi til brosjyrer JURK har utarbeidet om arbeidsrett.

Skole

Alle barn i alderen 6 til 16 år har rett og plikt til å gå på skole. Dersom du har barn i denne alderen, må du ta kontakt med skolen eller skolekontoret på det stedet du bor for å få skrevet barna inn ved skolen. Barna har også rett til å få opplæring i sitt eget morsmål.

For å bli tatt opp til videregående skole, må søkeren normalt ha gjennomgått tiårig norsk grunnskole eller tilsvarende. Ungdom som oppfyller dette vilkåret har etter søknad rett til treårig videregående skole. Utdanningen må t være fullført innen fire år etter endt grunnskole.

Voksne som ønsker videregående opplæring, har ikke lovfestet rett til dette. Søkerne vil imidlertid bli fordelt på plasser fylkeskommunen tilbyr denne gruppen, men de er altså ikke sikret plass. De som er født før 1978 kan fullføre sin videregående utdanning og er da sikret plass.

Innvandrere og flyktninger med gyldig oppholdstillatelse, kan søke om studieplass ved videregående skole. Enslige mindreårige asylsøkere kan få plass på videregående skole mens de venter på avgjørelse av søknad om asyl. De har imidlertid ikke rett til å fullføre skoleåret dersom de får avslag på søknad om oppholdstillatelse.

Høyere utdanning

Offentlige universitet og høyskoler er i utgangspunktet åpne for alle som oppfyller opptakskravene. Som regel forutsettes det at du har fullført og bestått treårig videregående skole *eller tilsvarende i utlandet*. For å finansiere studiene, kan du søke om støtte fra Statens lånekasse for utdanning.

Kapittel III Helsevesen, trygd og sosialstønad

Rettigheter i forhold til helsevesenet

I Norge er det et offentlig helsevesen. Dette innebærer at alle som er bosatt i Norge, både norske statsborgere og utlendinger, har rett til legehjelp mot å betale en egenandel.

Asylsøkere som venter på å få søknaden avgjort, har også rett til legehjelp i denne perioden.

Trygd

I Norge er det et offentlig trygdesystem. Alle som er bosatt i Norge og har lovlig opphold her er medlemmer av folketrygden. Du blir regnet som bosatt i Norge dersom du skal bo her over lengre tid, eller har bodd her i minst 12 måneder. De som kun oppholder seg i Norge uten å være bosatt her, f eks i forbindelse med ferie, er ikke medlemmer av folketrygden.

Folketrygdens formål er å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall.

Trygdens størrelse er avhengig av hva slags stønad det søkes om, antall år du har vært medlem av trygden og din tidligere inntekt.

Trygdekontoret i kommunen du bor i har informasjons- og veiledningsplikt.

Sosialhjelp

Den som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter har krav på økonomisk stønad. Stønaden bør ta sikte på å gjøre den enkelte selvhjulpen. Det er den enkelte kommune som administrerer ordningen, og søknad om støtte rettes til sosialtjenesten i den kommunen du bor eller oppholder deg i.

Økonomisk stønad kan gis som bidrag, lån, garanti for lån, eller varer og tjenester. Stønaden kan variere i de ulike deler av landet.

Utlendinger som har lovlig opphold i Norge har rett til sosialstønad dersom de ikke kan sørge for sitt eget livsopphold. Når det gjelder utlendinger som oppholder seg i Norge, men ikke har bopel her, er muligheten for å få sosialstønad begrenset.

Asylsøkere som er i statlig mottak eller har tilbud om opphold i statlig mottak har som hovedregel ikke krav på sosialhjelp. De mottar en egen stønad til livsopphold.

Kapittel IV Familierett

Inngåelse av ekteskap

Utlendinger må ha lovlig opphold i Norge for å kunne inngå ekteskap her i landet. I tillegg må de være over 18 år. Dersom en person under 18 år ønsker å inngå ekteskap i Norge, må hun/han få samtykke fra fylkesmannen og de som har foreldreansvaret.

Gyldigheten av ekteskapet skal i utgangspunktet bedømmes etter reglene i det land der ekteskapet er inngått.

Hvis de utenlandske ekteskapsreglene avviker svært mye fra de norske, godkjennes ikke ekteskapet. I Norge er det for eksempel ikke lov å være gift med flere samtidig, såkalt bigami. Det er i slike tilfeller kun det først inngåtte ekteskapet som vil bli godkjent i Norge.

En person som er tvunget til å inngå ekteskap kan få ekteskapet kjent ugyldig av en norsk domstol. Hun må da reise søksmål innen seks måneder etter at tvangssituasjonen er opphørt, og senest innen fem år etter at ekteskapet ble inngått. Ekteskapet kan uansett oppløses ved separasjon og skilsmisse.

Ektefellenes underholdsplikt

Ektefellene har en gjensidig plikt til å forsørge hverandre og felles barn under ekteskapet. Denne plikten kan oppfylles ved tilskudd av penger, arbeid i hjemmet eller på annen måte.

Ektefellene har også plikt til å informere hverandre om sine økonomiske forhold. Dersom denne plikten ikke blir overholdt, kan den andre ektefellen kontakte ligningskontoret for å få opplysninger eller kopi av ektefellens selvangivelse eller ligning. En ektefelle kan også kreve å få opplysninger fra banker, forsikringsselskaper og lignende.

Separasjon og skilsmisse

En ektefelle som ønsker å oppløse ekteskapet, har rett til det. Søknad om separasjon sendes til fylkesmannen der du bor. Du behøver ikke å begrunne hvorfor du ønsker å skilles, og det er heller ikke nødvendig at den andre ektefellen samtykker eller skriver under på separasjonspapirene.

Hver av ektefellene kan kreve skilsmisse når de har vært separert etter søknad i *minst* ett år. Skilsmisse kan også kreves når ektefellene har bodd fra hverandre i *minst* to år.

Dersom ektefellene har felles barn under 16 år, må de møte til mekling før de får innvilget separasjon. Meklingen foretas av familievernkontorer eller andre meklere som fylkesmannen godkjenner. Formålet med meklingen er å komme frem til en avtale om foreldreansvaret, samværsretten eller om hvor barnet skal bo fast, hvor det legges vekt på hva som vil være den beste ordningen for barnet/barna.

Formuesforholdet mellom ektefeller reguleres av lovgivningen i det land de hadde sitt første felles bo- og bopel etter ekteskapets inngåelse. Dersom ektefellene bodde sammen første gang i Norge, er det norske ekteskapsregler som kommer til anvendelse ved det økonomiske oppgjøret etter en skilsmisse.

Du kan lese mer om separasjon og skilsmisse i brosjyren "*Ektefellers rettsstilling*" som er utarbeidet av JURK.

Registrerte partnere

Homofile kan inngå registrert partnerskap. Registrerte partnere er som hovedregel likestilt med ektefeller når det gjelder rettigheter og plikter. De har imidlertid ikke adgang til å adoptere barn sammen.

Kapittel V Arverett

Når en person dør, skal verdien av de eiendeler som er igjen etter avdøde deles mellom arvingene. Med arvinger menes i første rekke arvelaters barn og ektefelle. Vi vil i det følgende konsentrere oss om arvelaters (avdødes) barn og ektefelles arverett.

Pliktdelsarv

Dersom avdøde etterlater seg barn, har disse rett til 2/3 av eiendelenes verdi etter at gjelden er trukket fra. Denne retten kalles barnas rett til pliktdelsarv. Verdien av *pliktdelsarven* (eiendelene) skal deles likt mellom barna.

Dersom du ikke etterlater deg ektefelle, kan du fritt testamentere bort 1/3 av dine eiendeler til andre, uten å krenke barnas rett til arv. For å disponere på denne måten, må du opprette et gyldig testament. Dersom det ikke er opprettet testament, arver barna alt.

Ektefellens rett til arv

Dersom du er gift, og har barn, skal arven til ektefellen være 1/4 av din nettoformue. Minstearven kan likevel ikke være mindre enn 4 ganger folketrygdens grunnbeløp. (Pr 1. mai 2004 tilsvarer 1 G kr 58 778) Dersom du er gift og ikke har barn, skal arven utgjøre 1/2 av din nettoformue, men minst 6 ganger grunnbeløpet.

Ektefellens rett til arv kan begrenses til minstearven. Dette må gjøres i testaments form og ektefellen må ha fått kunnskap om begrensningen før du dør.

Minstearven til ektefellen går foran pliktdelsarven til barna. Dette betyr at barna bare får arv dersom arvelaters formue er større enn minstearven.

Uskifte

Dersom avdøde ikke hadde barn med andre enn gjenlevende ektefelle, har ektefellen rett til å sitte i uskifte med avdødes eiendeler. Det å sitte i uskifte innebærer at avdødes arvinger ikke får arven sin utdelt før gjenlevende ønsker å skifte etter avdøde, gjenlevende dør eller gifter seg igjen. Dersom ektefellene har særøie, kan man bare sitte i uskifte dersom dette er avtalt i ektepakt, eller barna samtykker.

Dersom avdøde hadde barn med andre enn gjenlevende ektefelle, må disse barna gi sitt samtykke dersom gjenlevende ektefelle skal kunne sitte i uskifte.

Det er som utgangspunkt loven i det land arvelater hadde sitt siste *faste* bosted som bestemmer hvem som er arvinger og hvilken arv de skal ha. For utlendinger som har hatt Norge som sitt siste bosted, gjelder altså norske arveregler.

Testament

Retten til å testamentere innebærer at man kan testamentere bort sine enkelte eiendeler, en bestemt pengesum eller en bestemt verdi av det man eier.

Dersom du har barn, kan du ikke ved testament disponere over barnas pliktdelsarv. Er du gift, kan du heller ikke disponere over ektefellens minste arv.

Innholdsregler for testament

Dersom arvelater ved dødsfallet var bosatt i Norge, må ikke testamentet krenke de norske arveregler om innholdet. Testamentet vil da kunne være helt eller delvis ugyldig.

Formregler for testament

For at et testament skal være gyldig må det oppfylle nærmere bestemte formkrav.

Testamentet kan likevel være gyldig i Norge selv om formreglene ikke er fulgt. Det gjelder blant annet hvis testamentet oppfyller formkravene i det landet der testamentet ble opprettet eller i det land testator hadde sitt bosted enten da testamentet ble opprettet eller da testator døde.

Det samme gjelder hvis testamentet oppfyller formkravene i *det land* der testator var statsborger da testamentet ble opprettet eller *da* vedkommende døde. Gjelder testamentet fast eiendom er det også gyldig dersom det fyller formkravene i det land eiendommen ligger.

Kapittel VI Stemmerett og valg

Stemmerett

Alle norske statsborgere som senest i valgåret fyller 18 år, har stemmerett ved stortingsvalg, kommune- og fylkestingsvalg og ved folkeavstemninger.

Utenlandske statsborgere som bor her i landet har bare stemmerett ved kommune- og fylkestingsvalg. De må ha vært bosatt i Norge i de siste tre år før valget og ellers fylle de vilkår som gjelder for norske statsborgere.

Valgbarhet

For å kunne stille til valg til Stortinget kreves det at du er norsk statsborger med stemmerett ved stortingsvalg. Du må dessuten ha oppholdt deg i Norge i minst ti år.

De som vil stille til valg ved kommune- eller fylkestingsvalg, må ha stemmerett ved valget og stå innført i folkeregisteret som bosatt i en av kommunene i fylket på valgdagen.

Kapittel VII Fri rettshjelp

Dersom du har behov for advokathjelp og ikke har økonomisk mulighet til å betale, kan du i noen typer saker få dekket utgiftene helt eller delvis gjennom ordningen med fri rettshjelp.

Saker uten behovsprøving

I visse saker hvor det offentlige finner at det er særlig viktig å få advokathjelp, blir fri rettshjelp gitt uten hensyn til inntekt og formue.

Dette gis blant annet i:

- enkelte utlendingssaker
- saker om kvinnemishandling
- barnevernssaker og sosialsaker
- sedelighetssaker, i form av bistandsadvokat til fornærmede

I de fleste straffesaker har tiltalte krav på offentlig oppnevnt forsvarer.

Saker med behovsprøving

I visse typer saker kan det bli gitt hjelp etter behovsprøving. Det må anses nødvendig og rimelig at det

offentlige yter slik bistand. Videre må bruttoinntekt og nettoformue ikke overstige beløp som er fastsatt av departementet.

Dette gjelder følgende sakstyper:

- familie- og barnefordelingssaker
- saker om erstatning for personskade eller tap av forsørger
- saker om utkastelse og oppsigelse fra bolig som leietaker bor i
- tvister om oppsigelse eller avskjed i arbeidsforhold
- trygde- og pensjonssaker

Som hovedregel kan man ikke få fri rettshjelp i andre saker.

Dersom du får innvilget fri rettshjelp etter behovsprøving, må du betale en egenandel.

Hvordan søke om fri rettshjelp

En advokat kan undersøke om du har krav på fri rettshjelp og sende inn søknad om dette på dine vegne. Du kan også selv søke om fri rettshjelp hos fylkesmannen.

Avslag på søknad om fri rettshjelp kan påklages innen tre uker. Klagen skal sendes til den instans som har avslått søknaden. Justisdepartementet behandler klagen.

Hvor innvandrerkvinner kan få hjelp

MiRA Ressurssenter arbeider med spørsmål knyttet til likestilling for innvandrer- og flyktningskvinner i Norge.

22 11 69 20

Senter mot etnisk diskriminering (SMED) yter rettshjelp og dokumenterer art og omfang av diskriminering i Norge.

22 24 69 87

Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD)

22 20 87 37

Utlendingsdirektoratet (UDI)

23 35 15 00

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)

22 36 56 60

Rosenhoff voksenopplæring

22 38 77 00

Kontoret for fri rettshjelp

22 42 52 60

Juss-Buss er en rettshjelpsorganisasjon som gir gratis veiledning og bistand.

22 84 29 00

Ordliste

Bistandsadvokat Fornærmedes advokat i en sedelighetssak.

Fornærmede Person som har blitt utsatt for et overgrep.

Herboende med oppholdstillatelse i Norge (som det eksempelvis søkes om familiegjening med).

Nettoformue En persons formue etter at personens gjeld er trukket fra.

Overføringsflyktning Flyktning som faller inn under det antall flyktninger som Norge mottar etter bestemmelse fra FNs høykommissær for flyktninger.

Merknad i visumet på at en person innenfor visumets tidsperiode kan reise ut av Norge og tilbake til Norge igjen.

Sedelighetssak Straffesak når overgrepet for eksempel består i voldtekt eller incest.

Testator Person som har skrevet et testament.

Utlending Person som ikke er norsk statsborger.

Andre brosjyrer utarbeidet av JURK

«Arbeidsavtalen»

«Den kvinnelige arbeidstakeren»

«Krav på lønn og feriepenger»

«Kvinner og odel»

«Miljøet på arbeidsplassen»

«Mishandlede kvinners rettsstilling»

«Sameie»

«Seksuelt misbrukte barns rettsstilling»

«Ektefellers rettsstilling»

«Småbarnsforeldres rettsstilling» «Ugift samliv»

«Oppsigelse og avskjed»

[Tilbake](#)